

Г. Костельник

Встань,

Україно!

ГАВРИЇЛ КОСТЕЛЬНИК.

- ВСТАНЬ УКРАЇНО! -

- Пісні неволі й визволення. -



ЛЬВІВ 1918.

ВЛАСНИМ НАКДАДОМ.

З друкарні „Діла“ Львів Ринок ч. 10.

ЛНБ України ім.В.Стефаника



00555221 (К)

40

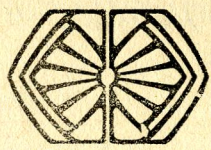
ГАВРИЇЛ КОСТЕЛЬНИК

ВСТАНЬ УКРАЇНО!

Пісні неволі й визволення.

~~4978~~

*Бібліотека
Україні
1921*



Л Ъ В І В 1918.
ВЛАСНИМ НАКЛАДОМ.

З друкарні „Діла“ Ринок ч. 10,

8 (2) 1918 = 11
15(2=46)5-65944

Їх Ексцеленції
Впреосвященному
Митрополитови:

Як я стою на роздоріжжю,
Великий Владико! Ми мене притягнув:
для України здобув!
У ось, я слуху Неньці, як вмію і як можу.

у Львові 20. III. 1918.

В глибокій покірності
і вдячності: автор.

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ К 50194 ✓ 1972
2888



ПРОЛЬОГ.

Для великих річій, для великої пори
все найдуть ся у Бога речники-пророки —
на високих верхах високої гори
все найдуть ся орли крилаті, бистроокі.

Так Творець рядить — на причуд Він рядить:
вирве спід землі, і накаже говорити —
вибере раба, з кайданів визволить,
і у світ його шле: нове слово голосити.

Ізза світа покличе — з невідомих сторін,
непромовному Він накаже научати —
з міді, що скрита в землі, Він виготовить дзвін,
і велику пору накаже віщувати.

Україно-Ненько! з невідомих сторін
вирвав Творець і мене, й до Твого огороду
пересадив — о, Нене, прийми жеж мій поклін!
глянь: вже Господь збирає розбитки Твого роду!

На Дунаю-ріці я за філями глядів —
запропашений в світі, осамлений у світі
я лиш з Богом розмовляв — я не знав братів,
— я братами уважав дунайські филі й цвіті!

І промовив Творець: „Ти забув своє імя!
Сину! чоловік для народу має жити!
Знай, що велика твоя нещасная сімя —
красших літ дожидає — підиж їх голосити!“





I.

Встань Україно! збери діти свої, дай їм ім'я і власть!
Я — жерело підземне, скрите —
я — найменший в Твоїм обійстю, наймолодший
кличу до Тебе:

Встань Україно! виведи діти свої на світло —
розбиті вже двері підземних тюрем,
де сини Твої сиділи запроторені!

Я — прибудень, я — прибутень:
я — що чудом спас ся з розбитого Твого корабля —
кличу до Тебе:

Встань Україно-Ненько! сядь на золотий престол:
убери ся в золотий шелом, возьми золоте берло в руки,
мечем опережи ся,
і володій над своїми дітьми!

Вже пора, Ненько, вже пора!

Віки неволі кінчать ся,
вікодавна терниста дорога на уході,
сонце встає.

Тріпочеть ся серце у вірних Твоїх синів —
тріпочеть ся з радости й надії:
встає наше сонце, що озолотить
те чорне пасмо невольничих літ:
шістьох століть!

Батьки вмирили, й не діждались;
боролись, тай все глибше грязнули в грязь неволі —

множились, тай все глибше поринали в море недолі;
в неволі родилось, в неволі росло і вмирало
двайцять і пять поколінь!

О, яке довге пасмо безпросвітних літ:
шістьох століть!

Дороги — виходу до сонця батьки шукали,
і гинули марно;

з часом забули, чогоб їм і шукати:
забули себе самих, забули своїх предків,
своє ім'я і свою кров;

Чужим бовванам служили,
і звикли вже кликати до них:

„Ратуйте нас — рідні опікуни, батьки рідні!“

А жили власної крові перетинали:

імени свого вирікались, рід свій топтали:

„Руйнуйте, братя, руйнуйте ворога нашого чільного!“

Так кликали, так заслївились, так виродились!

О, як сумна, як тяжка недоля многих поколінь —
многох століть!

Плила історія людства —

нові кличі з'явились в народах: „Свобода! рівність!
[братерство!“

Спам'ятались вибранці споміж наших батьків:

„Вставайте, Бог з нами!“ на братів кликати стали,
і рвались, теряли сили життя свого

в тюрмах, на засланю —

конали з пірваними вітрилами надії — в немочи.

„Lasciate ogni speranza!“ *)

Злий дух виписав в книзі їх життя.

О, як тяжка неволя многих поколінь —
многох століть!

А смоки сильні, смоки бездушні,
що придусили наш рід, свої кігті зарили в його тілі,
і кров його ссали,

злісно світили очима, помахували хвостом,
та ревіли:

„Вирватись хочеш? бунтівнику проклятий!

Не було, нема, і не може бути!

Ти — не ти! ти — я! ти не свій — ти мій!

Лиш в мені твоє жите! в мені і зі мною!“

*) зн. Покиньте всяку надію!“

І свобода наша стала неімовірна.

В кайданах уроджені діти
зжили ся з думкою неволі :
„Чиж моглоб инакше й бути? Така наша доля !
Нема дороги, виходу нема — нема сили,
що розбила би двері наших підземних тюрем !
— *Lasciate ogni speranza!*“

А прецінь, братя, а прецінь ми діждали ся сонця !
Здійснюєсь неімовірне :
Розпались двері наших тюрем,
розпадають ся і мури їх понурі !
Сам Бог воював за нас !
Встань, Україно-Ненько, сядь на володарський престол,
убери ся в шелом, возьми берло в руки,
мечем опережи ся,
і пануй над своїми дітьми !
Так кличте, братя, зі мною —
кличте голосом на весь світ !
Заспівайте пісню зі мною — пісню визволення :

На зломі віків в огни і крові
сотки мільонів ридають —
а ми ликуємо :
ми горе забули, й танцюємо
в огни і крові !
З нас спали кайдани — наш настав день !
О, двайцять і пять поколінь ждало на той день !

В огни розтопились наші кайдани !
Змягчились в крові задавнені рани !
Дух життя несе нас — мов орлинні крила !
Несе нас вперед !

З землі ми піднеслись, піднесли лица,
і бачимо, що нас много — ми сила могуча !
Ні ! вже ніхто нас не застановить,
не поконеє !
Миж природа, що пре до розвою,
а її пора прийшла !
Ми — море підземне, що береги підмулило,

і твердь, що була над нами,
на дні опинилась — під нашими ногами!
Боввани падають — та ми не бовван!
Наша будучність! Наші будучі віки!

Чи ж чуєте ви, що мовляли про нас:
„Там нічого нема — лиш тисячлітні лахи!“ ?
Чи ж чуєте ви, що глумили з нас:
„Се болото без душі і сили!“ ?
Стрепеніть ся тепер — ви безмисні й безглузді!
Ось ми живі — а нас багато!
Ми море підземне, що береги підмулило,
і твердь, що була над нами,
на дні опинилась — під нашими ногами!
Наша будучність! Наші будучі віки!





II.

Пізню нам сходиш, золота зоре!
По довгих терпіннях, по довгій неволі!
Хто счислить жертви нашого горя, нашої недолі?
Хто знає болі, сум, тугу, неславу
Нашого роду — многих поколінь?
Нас придусили верстви каменяні
— поклади з шістьох століть!
Минали століття марно — минали в боротьбі
о марне існуванє: щоб корінь житя зберегти
— корінь, не гилі листясті, не розкішний цвіт.

Наш дух розбитий, наш вигляд — мов спалені оселі
котрі наляканий нарід покинув,
шукаючи притулку між чужими людьми.
Де наша єдність? Де наша постава?
І імя наше розбите!
Отвором стоять жили в нашім тілі,
і кров наша стікає:
в нашій рілі чуже запліднює насіне.
Хто, як ми, багатий? а, як ми, убогий?
Хто, як ми, могучий? а, як ми, без власти?
Хто, як ми, багородний? а, як ми, без чести?

Україно-Ненько! плачуть вірні Твої сини,
як всьо спогадають.

Пізно нам всходиш, золота зоре!
Пізно — та не кажіть, братя, — „за пізно“!
Ще сонце не стемнілось, ще не остудилось —
І хтож передвидить кінці творчої сили?
Гордим оком, з чорною нетерпимістю
глядить старий дуб на парістки молоді,
що місце його заняти хочуть,
день в день підважують його, просять і переко-
„Уступись, дідуню! нам жити треба!“ [нують:
— Велика сила старого дуба:
сила видима, богатство минувшости —
та чиж не більша сила парістків молодих:
сила невидима, богатство творчости?

Поляжеш, старий дубе, повалиш ся,
і погноєм станеш!
А заволодіють ті, що виростають спід твого
[гнізда.

Не бійте ся, братя, нашої молодости!
Не бійтеся тих, що наше місце заняли,
і нашим добром розжились — розжирілись,
а ми — через сотки літ — лишилися порожних
В підземлю ми вбили ся в силу: [рук!
Наш корінь розлогий, глибокий —
Тим красша, тим більше трівка
нашого розцвіту буде пора!

Погляньте в минувшість: як і що бувало?
Чиж свого ярма підярмлені народи
не скидували на шию своїм власним панам?
Де Babel? де Roma? де грізні Татари?
Ось славні пропали, а заволоділи
ті, котрих імя спід землі вирросло
— і імя і сила.

Не бійте ся, братя, нашої молодости!
Не бійтеся тасмниць творчої сили!
Лиш всі пробудіть ся,
лиш всі за руки возьміть ся —
і стару історію повалимо,
а нову, світлу сотворимо!



III.

○, як сумно в батьківськiм обiйстiю лишитись в кутi,
i через цiле жите своє глядiти,
як чужинець загарбаним добром
— твоiм добром розживаєсь!
А ти слова не маєш!

О, як сумно з господара дому статись волом,
що живе лиш на те: щоб орати та волочити!

Як сумно слухати глумливи слова з уст чужинця:
„Я тебе годую! Лиш з милостинi моєi живеш!“

Колиб се i рiдний брат твiй був,
ти його прокленеш!
Ти скажеш в серци своїм:
Не знати-му тебе по вiки,
бо ти мене не знаєш!

Народе мiй нещасний! столiтя минають,
а ти живеш лиш на те: щоб орати та волочити!
Ти живеш: щоб у батьківськiм обiйстiю
чужинцям служити!
Ти слова тут не маєш!

Щасливи ще з нас ти, що не спам'ятались,
Котрим очи заслоненi — мов коням у возi,
i не видять пана над собою!
Та гiркож тим вибраним,

котрим Творець таємничий відкрив таємниці:

„Тут правда і право, а тут людське діло!“

О Творче таємничий!

не відкривай мені стільки свого світла,

бо трісне серце в мені, коли погляну кругом на

Ми всюди послідні

[мій рід!

— всюди на світі!

Послідні навіть у власнім нашім домі —

нехтовані, топтані, бідні!

Де наші бояри? Де наші князі — наша честь і світоч?

Славна з них була наша минувшість:

їх імя було — „множество“,

їх герб — „богатство“!

Чи вимерли? Чи може вигинули,

боронячи наше майно, честь і кров?

О, ні! вони живуть!

живуть на страх і стид тобі, мій роде нещасний!

Не вимерли, не вигинули — а виродились:

чужинцями стались!

До чужинців перейшли, чужинцям занесли

наше майно, честь і кров!

Панувати хотіли, боротись не вміли,

і рід свій запропастили.

Збутніли чужинці на нашій землі,

збутніли з тої пори:

в бубен бють — голосять на весь світ:

„Наша земля! Наше майно!

Наша честь і кров!

Наш „стан посіданя“!

А з нас сміють ся:

„Сонце грішить, коли на вас світить!

Ви — на смерть засуджені!

А як хочете жити, то наше вам слухати слово:

Наше право: по ваших хребтах топтати!

бо з нами Бог!

А ваше право: мовчати — й Бога не призивати!

бо Бог сотворив — нас на панів,

а вас на рабів!“

О сонце ясне, згасни на небі,

най не бачу кривди, що в кусні

людське серце розриває!

— серце моє і моїх братів: многих міліонів!

Щож лишило ся з нашого імени? з нашої чести?
„Rusin-chlor“, „Хохоль-мужикъ“, „buta Rusnyák“ *)!

Ось, на що зіпхнули нас чужинці!
Ось, який герб нам надали:
„Rusin-chlor“, „Хохоль-мужикъ“, „buta Rusnyák“!
Лани широкі, палати високі
на наших батківських землях — не наші!
Наші вузонькі борозди та похилі, убогі хати — :
в палатах чужі люди, чуже слово!

Для чужинців-панів наші ліси ростуть, шелестять;
для чужинців-панів наші води шевелять ся;
для чужинців-панів наша земля родить;
для чужинців-панів наш піт цвітом сходить!

Працює мій народ — мій язик, моя кров,
— безіменна сила, безправне живло;
працює мій народ: оре, волочить, сіє;
ліси рубає, цеглу випікає;
камінє товче. дороги направляє;
тягарі підносить — з роботи пріє
— безіменна сила, безправне живло!

Віками жив мій народ — як чуже майно!
Сусіди його віками воювались,
віками правувались:
Чиє він майно?

Народе мій нещасний! збери силу свою —
пора визволення надходить!
Збери силу свою — силу мільонів!
Присягни на рідну землю й на сонце ясне на небі:
Нема для мене супокою, нема для мене вгаву,
поки на батьківській моїй землі
не заволодіє мій дух і моє слово!
поки піт моїх рук цвітом не сходить — для мене!
поки батківська моя земля не родить — для мене!
поки ліси не ростуть, не шелестять — для мене!
поки води не текуть, не шевелять ся — для мене!
Коли забуду тебе, свята ціли,
най всхне десниця моя!
най висхне кров моя!

*) „бута Рушняк“ (= дурний Руснак).



IV.

Ридай моя мати! ридай моя вітчино!
ридай Україно!
Розділені, розбиті Твої сини, Твої діти!
Не живуть для себе, не живуть душею Твоюю —
живуть для чужинців-панів:
живуть чужою душею!

О доле наша — гірка недоле!
І там нас караєш, де і не гадаєш —
коли не силою, то блеском чужинецьким
нас ти побиваєш!
І брат вирікає ся брата,
з чужинцем пристає, сам чужинцем стає,
і ворогів на рід свій накликає:
„Ходіть, викореніть сей ничтожний рід!“

Відколи погана татарва
наше спокійне гніздо
огненною бурею навістила,
розбитий відтоді панцир нашого духа,
розбитий шелом нашої гордості та слави.
Відтоді наше обійсте без загороди,
відтоді виломи в нашім домі:
вітри та дощі тут, як хочуть, гуляють —
мури підмивають.
Сусіди наші, як лиш хотіли,
так по нашій гуляли вітчині —

сусіди братні і псові:
Монголи, Поляки, Литовці,
Мадяри, Турки, Московці.

Зрозумійте, братя, й не забувайте:

Нас слабодушність убила!

(Слабодушність — най буде проклята!)

Нас чужа поміч убила!

Чи ж з татарського песього ярма наш північний брат
не визволив ся своїми руками?

Чи ж ярмом своїм не придусив своїх власних тиранів?

А нас чужа поміч убила!

Нас чужа поміч розділила, заслїпила, підбила.

Розбитий панцир нашого духа

до нині лишив ся розбитий!

„Orzeł biały“ — давний опікун!

„Бѣлый Царь“ — могуча сила!

„Agrád“ — слава велика!

Україно-Ненько! чи ж мало Твоїх заслїплених синів
так галасують? — ріжні викрикують ріжно:

„Orzeł biały“! „Бѣлый Царь“! „Agrád“! най нами проводять!

Іх духа і їх слово сам Бог післав для нас!

для нашого спасеня!

На їх жертівник віддаймо наше майно, імя і кров!

Ім володіти — а нам в їх дусі віджити!“

Ридай моя мати! ридай моя вітчино!

ридай Україно!

Все наше лихо, що діти від матери відвикли,
— рідну матір забули!

Так довга, так сумна наша неволя —
наша недоля!

Все наше лихо, що панцир нашого духа розбитий:
що наше сонце згасло,

і брат на потемки не пізнає брата!

і не бачить слави рідної Неньки!

Та чуйтеж мене, безпросвітні братя!

І я один з вас: я вихопив ся

з глибокої темряви вашого духа!

Я, що завернув з пропащої вашої дороги,
кличу до вас:

Погляньте взад себе — наше сонце встає!

Панцир нашого духа куєсь!

Нові віки наступають!

Я прибудень, я прибутень:

я найменший в обійстю нашого роду — наймолодший
кличу до вас:

Скидайте, брата, скидайте чуже ярмо,
чуже пятно!

Хоч в серце воно вам вросло,
скидайте його, скидайте!

бо прокленуть вас гроби ваших батьків!

прокленуть вас сльози многих міліонів — братів,
що волі ждуть,

а через вас в неволі мруть!

О, ви ще не пізнали,

який могутий дух рідних батьків!

як любе світло рідного духа,

як дороге тепло ніжних його слів!

Я один з вас — я вас заклинаю,

і силу слів моїх знаю:

Розкрийте, брата, своє власне серце!

розкрийте його, — нехай обізветь ся

той приборканий сум — сум ваших батьків:

той сум, що через сотки літ

в нещаснім серци тлів!

Нехай розжеврієть ся іскра

— іскра рідного духа:

най розпалить ся,

най з неї ваше серце займеть ся:

най перегорить в нїм усяке чуже коріне!

най лишить ся в нїм лиш рідний огонь і рідне проміне!

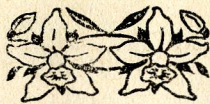
— Не може вже бути між нами

незрячих, блудних синів —

погляньте: наше сонце встає!

на Україні свитає!





V.

Князі наші славні!
колиб ви із ваших гробів вікодавних
піднеслись —
колиб поглянули на вашу державу,
колиб ви пізнали нашу неславу:
колиб ви воскресли, —
князі! вам знова прийшлось би вертати
в свої вікодавні могили!
бо ваші престоли заняті:
на ваших престолах чужинці засіли!
В своїм народі, в своїй державі
колиб ви не хотіли під стріхою жити
в убожестві, в нужді, в неславі —
князі! вам прийшлось би знова в могили входити!

Таке наше горе! Така наша доля!

Наші міста — чужої власті гнізда:
чужої власті, чужого слова, чужого письма;
Наші міста — чужі жили в нашім тілі.
Не отвирай тут уст своїх, брате,
не промов слова,
бо цвіт твоєї душі скверними руками пімнуть,
тут рану твою гострим піском посиплють:
каправий Жид тобі скаже: „ja nie umi po rusku!“
А пан тобі скаже: „ja nie mówię po chłopsku!“

А за Бескидом почуєш: „nem beszélek rusnyákul!
beszélek csak magyarul!“*)
Не отвирай тут віч своїх, брате!
бо всюди побачиш герби чужинців-панів:
символи чужої влади, чужого духа, чужого письма.
І скажуть тобі всі в один голос:
„Чого ти тут хочеш?
Під стріхою твоє місце — в кутику темнім, убогім,
про котрий світови й сонцю не знати!
Там вертай, нидій, та без сліду гинь!
— Твій дух — не дух, лиш звіряча пара!
Твоя мова — не мова, лиш звірів розмова!“

О свята божа правдо! о гірка людська кривдо!

Хтож так говорить? кому так говорить?
Незрячі — нам зрячим:
ті, що властю впились,
і уми їх плентають ся,
з дороги збивають ся,
і викрикують, що розбурхана кров
на язик нанесе!

А ми приневолені слухати безмовно
те скверне слово, що з чести нас обдирає:
ми — безправне живло!
ми, що прибиті горем неволі
в тверезости духа навикли шукати опори,
опори й дороги до визволення —
ми, що в зібраню духа
таємниці бутя — початки й кінці — відкрили
[й перейшли,
і нутро людського серця зріти навчились.
Ми приневолені зносити безмовно
шершені люті, безмисні:
безмисну говірку незрячих чужинців.

Чиж ми неславні? а вони у славі?
Чиж вони лучі життя нам приносять?
А деж вони були? чимжеж вони були,

*) „nem бесейлек рушнякул! бесейлек чак мадярул!“ зм.
не говору (бесіду) по „рушняцьки“ (згїрдно!), говору лиш по
мадярськи!

як наші давні батьки-Бояни
трясному сонцю пісні складали?
трясне небесне сонце розуміли,
буйнії вітри в лету слідили,
соловейка в лузі співати учили,
а людське серце словом розважали?!

Вони тоді в лісі з медведем ревіли —
а наші батьки вже славою вкрились:
наш дух і наше слово вже цвили!





VI.

Подруго наша! Подруго нашої неволі!
Подруго сердечна, на розраду богата —
Подруго нашої сумної долі:
Ангеле божий — пісне крилата!

Як тиха роса спадає на цвіти,
так ти на наші серця злітала —
Подруго наша! ти нас ховала:
ти наша мати — ми твої діти!

Ти нас навчала, ти потішала,
ти розважала!
Ти нас навчала непомітно, тихо,
як роса спадає на цвіти:
ти разом з нами наше оплакала лихо —
ти наша мати — ми твої діти!

З далеких небес до нас ти прилітала,
подруго сердечна, на розраду богата!
Не людські — ангельські ти слова нам шепотала,
ангеле божий — пісне крилата!

*

Минула ніч, показалось сонце
на Україні славній, на землі багатій

— та чужинцями занятій.
Заглядає сонце в кожде віконце,
жите приносить, до жита накликає —
та на Україні чорний сум стрічає
— на Україні славній, на землі багатій,
та чужинцями занятій.

Цвітка радіє, птичка радіє,
що перед сонечком
з новим днем новим щастечком
пõхвалитись сміє.

А народ стогне в неволі,
народ нудьгує в недолі
на Україні славній, на землі багатій
— та чужинцями занятій.

Знова через ніч заповнились тюрми,
заповнились людьми :

України синами —

Знова через ніч гроби заповнились ;

чужі, далекі поля застелились

свіжими кістьми,

України дітьми :

нещасними невольниками !

Подруго наша, на розраду богата :

ангеле божий — пісне крилата !

В таку пору ти злетіла з неба на Україну,

незрима звиділа кожду хатину,

і станула з горя — тяжко зітхнула,

очи примкнула,

руки заломила,

та заголосила :

„Гукни, гукни, Україно — нещасная мати !

Чи довго ще над Тобою катам панувати ?“

І кожда хата почула,

і кожда хата зітхнула :

„Гукни, гукни, Україно — нещасная мати !

Чи довго ще над Тобою катам панувати ?“

*

Смерклось. Тишина світ обнімає,

і всьо засипляє —

лиш людське серце не хоче заснути,
не хоче щастя-долі забути.
Мерехтять далекі, таємничі зорі,
о іншим, красшім говорять світі,
о красшім щастю, о красшім цвіті —
Слухає земля в глибокій покорі
ту відвічну казку далеких зір —
А людське серце щастя шукає,
з тугою і з радістю зорі витає,
з далеким небом веде розговор — — —
Денне своє лихо серце забуло,
на крилах казки в царство зір літає:
шукає щастя, про котре лиш чуло — — —

Ангел божий — пісне крилата!
на розраду богата!
В таку вечірну пору ти злетіла на Україну,
незрима звиділа кожду хатину,
з туги і з радості тихенько ти зітхнула,
очи на небо звернула,
і звучне своє промовила слово:
„Ой зійди, зійди, ясний місяцю, як млиновеє коло!“

І кожда хата почула,
і кожда хата зітхнула
— твоє повтаряючи слово:
„Ой зійди, зійди, ясний місяцю, як млиновеє коло!“

Зрадїла кожда хатина,
зрадїла вся Україна,
лиш палати стрясли ся:
палати настрашили ся!
„Чиж чуєте, сестри?“ — так між собою вони
[говорили —
„Ми тих нужденних хат ще не доби́ли!
А чи їх до́бемо? — Ім небесні помагають сили!
Ми думали, що вони мертві — а вони ось ожи́ли!“

*

Пісне ти наша! ти нас ховала!
Ти нам минувшину нашу заховала!

І нині нам згадуєш, як колись бувало :
„Ой, не дивуйтесь, добрії люди, що на Україні
[повстало!“

І нині нам говориш про козацьку славу,
про юнацьку справу :

„Засвістали козаченьки в похід о півночи,
заплакала Марусенька свої чорні очи!“

І нині нам говориш про козацьку славу,
про похід на війну кроваву :

„Ой, там на горі жєнці жнуть —
а попід горою
яром, долиною
козаки ідуть!“

І нині нам говориш про козацьку славу,
про юнацьку забаву :

„Ой не час тобі та Ничаєньку та до коршми ходити!
бо хотять тебе та Ничаєньку та тії Ляшеньки вбити!“

*

Пісне ти наша, ти нас ховала !
Де наш сміх, де наш сум,
де любов і де глум,
там ти пробувала !

Чиж то не ти нас навчила горе пам'ятати? — :

„У сусіда хата біла,
у сусіда жінка мила —
а у мене нема жінки,
ані щастя, ні хатинки!“

Чиж то ти нас навчила горе забувати? — :

„І шумить і гудить,
дрібний дощик іде —
а хтож мене молодую
до домоньку поведе?“

Чиж то ти нас навчила з лиха насміхатись? — :

„Ой, ходила дівчинонька беріжком,
заганяла селезенка батіжком!“

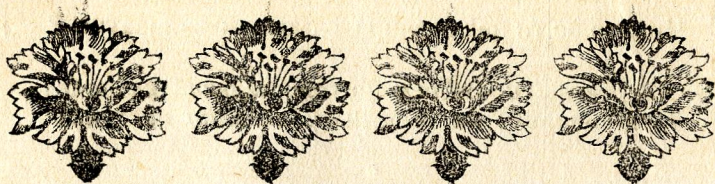
Чи ж то не ти нас навчила сльозами заливатись? — :

*„Ой, не цвіги буйним цвітом, зелений катране!
Тяжко-важко на серденьку, як вечір настане!“*

*

Пісні ви наші — сердець наших цвіти!
По віки всім ви будете свідчити:
що ми і в неволі не перестали жити,
що ми і в неволі не дались побідити!
Думки, шумки, коломийки,
дівочі гаївки!
підє син України поміж чужії люди,
язик свій забуде, і імя забуде
— та вас не забуде!





VII.

Яке імя ваше, мої рідні братя?
По яким знамени світ вас буде знати?
Котре се могуче слово, що має свідчити
що ми всі — дебудь на світі —
одної матери діти?
Братя мої, яким імям маю вас назвати?

Всі народи хвалять ся своїм славним імям,
котре в одну силу мільони лучить,
і за кожду одиницю мільонами ручить —
братя мої! яким імям похвалитись нам?
І похвалитись — і в одно сполучитись!

Яке імя ваше, мої рідні братя?
О, чиж не сумно, що вас так питаюсь?
Та гедї не питаїсь!

Перед віками наше сонце зайшло:
ми — безіменний народ, безправне живло!
Як росте запущений сад
без догляду, без господаря —
так ріс наш рід:
сини неволї
не держали в руках вуздел своєї долї!

На осліп наша доля ішла :
старе забувалось, — що було, змінялось;
нове повстало, та не запанувало!

Русич, Русин, Руснак, Малорос,
Червонорос, руский, Югорос,
Хохол, Українець —

О братя мої! які назви в нашій великій сімї
не виростили?

і одну сімю в безлад не розривали?

Розпав ся наш жертівник,

пропала його слава —

розбрились поклонники,

потонули в неславї;

забулось, розпалось наше давне імя —

і коли ми в многих мільонах жили,

чужинці і свої про нас говорили:

що нас нема!

Довга неволя затьмила нашу вроду —

стидно й признатись до нашого роду!

О, який стид наш! яке наше горе: братя-сироти!

Над ким? над ким так люди збиткувались,

як над нами — сиротами?

Кому й імени не признавали

так, як нам — сиротам?

Та не лякайтесь, братя дорогі!

Часи скінчились, довершилась міра:

тяжкі болі нашого родження минули —

Ми своє перебули!

Най лякають ся тепер наші вороги!

Виявилась вповні наша судьба:

Ми вже не сироти, братя дорогі!

Україна — наша мати!

Ось наше імя!

Ось наше знамя!

Так небо судило — й се годї не прийняти!

Даремні слова вашої слїпоти!

— самолюбці-чужинці! й ви осліплі братя!

Даремний опір вашого завзятя!
— Історія пішла й піде, куди має йти!

Через пригоди-годи
з гнізда давної Русі нові вирости народи.
Так небо судило — й се годі не прийняти!

Україна — наша мати!
Її ім'я — наше ім'я!
Її знамя — наше знамя!
Вже годі іншу матір вибирати!
Виявилась вповні наша судьба!

Чиж зростуть ся пні, що розлучились
перед довгими віками?
Чиж можемо повірити: що ми на те родились,
щоби по віки лишитись рабами?
що наше слово без крил?
що наш дух, наш рід без сил?
що наш ратунок: статись чужинцями?!

Чиж можемо забути ту нашу минувшину,
котра нас виховала,
котра один корінь на двоє розтяла?
Чиж можемо забути нашу вітчину:
як з „серця“ давної Русі „україна“ повсталала?
Чи можемо забути, як доля віками
знущалась над нами?
Як люті Татари наш край напали,
як бісурмани-янічари наш край рабували,
як пани-Ляхи над нами панували,
як московські царі наш дім руйнували?!

Чиж можемо забути, де славне козацтво гуляло:
зі всіми боролось врагами,
ярмо неволі скидало —
і пам'ять по нім лишилась віками?!

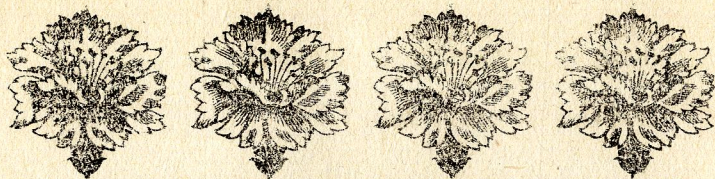
Де наш дух все жеврів,
де найкрасше розцвів?!
Під котрим стягом росло
все, що наше рідне?

Під котрим знамям наше сонце зійшло?
Котре імя лишилось побідне?

Україна — наша мати!
— так небо судило!
Її імя нам всім прийняти!
— бо воно побідило!
Вже годі иншу матір вибирати!

О, бачу: великий камінь відвалив ся,
з гори розкотив ся,
все по дорозі толочить —
і хто його зупинити схоче,
того він роздусить, розібе, розірве!





VIII.

Я — жерело підземне, я — підземне море незвісне —
до вас говорю: своє горе перед вами виляти хочу,
брата мої рідні!

Воплотилась в мені доля України-Неньки,
її невольничі віки:
приборкана слава, нікому незвісна сила,
підземне жите, підземна боротьба!
Для приміру мене Творець на світ післав,
для приміру — для вас! тепер я се знаю,
та передше я сього не знав!

О горе моє! кому воно звісне?
Я чужинець на землі — скиталець з роду-віку!
Я чоловік без звязи між людьми!
— Братя мої! так я нарікав до нині,
від ниніж перестану нарікати,
бо я тайну своєї долі пізнав!

*

З дитячого сна збудив мене голос Творця:
Говори, сину! Говори — твори!
Даю тобі власть незримих небес,
власть розуміня чудес:
знай правду дня, пізнай чари ночі —
ангельські тобі вставляю очі:

вселенну перед тобою отвираю,
нутрѣ усякої річи відкриваю —
Говори, сину! Говори — твори!
Най не всхне жила між небом а землею,
най людське тіло процвите небесною душею!

З тої пори перестав я жити собою :
тим людським замкненим щастем і нещастем
— замкненим мов ядро в лушпині;
Я жив вселенною — божою вселенною я жив,
по її філях я плив.

Я бачив, чого не бачили люди :
Я бачив, що було з почину, й що на останку буде.
Віки тягнулись перед моїми очами,
Вставали люди з непамятних гробів,
вставали гóроди з непамятних років,
вселенна голосилась з пропавшими звiздами —
душі людські з тіла виступали :
на мій суд ставали —
корились мені : „Ти судія над нами!“

Судив я всьо, що було, й що буде —
і справедливі мої були суди.
Я чув, чого не чули люди!
Понурих скель і цвітів ярких
я мову розумів,
незримих ангелів святих
слухав я спів —
я чув квиліне часу, що проминає — — —
І пізнав я, що земля, й що небо посідає.

Та шож? Коли сей небесний дар
для мене був — тягар!

Рідного слова серце шукало — шукало свого слова!
іКотре зачалось би в серцю, з серця виростало,
т всю від серця силу переняло,
аай як серце живе, так жило й володіло —
я такого слова Творець мені не дав!
рідної мови не знав!
Чужою для мене кожда була мова!

Не міг я творити,
як серце хотіло —
я не умів говорити!

О, яке горе для пророка,
яка се в серцю рана глибока :
все а все питатись : „Чи як слід говорю?“
— на розсушенім човні плисти по бурливім морю !
О, як гірка боротьба з убийчою німотою !
Братя мої ! Се боротьба спутаного орла —
орла, що родив ся на те : щоб літати,
а він не може пут розірвати —
і коли піднесесь зусильно, — тягне пута за собою !

Така моя доля ! така моя судьба !

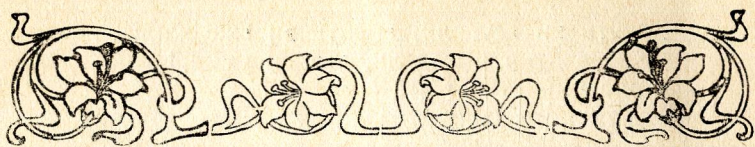
Не мав я, не знав я свого народу —
між чужими народами я родив ся, і жив,
чужим словом я говорив.
І коли серце вдарило філями своїми,
коли хотів я буюти —
з сльозами в очах пізнав я, що для мена тут місця не має:
що я дуб засаджений в горняти,
а не в широкій, вольній землі !
Я минувшини — спадщини не мав !
Я тла під собою не мав !

Чужинцем був я на світі :
не мав я місця на світі !
І нарікав я : О Господи ! шож Ти задумав зі мною ?
Я чоловік без звязи між людьми !
Навіщо ж жити мені ?

Обняв я небесне сонце, крилами рухав границі небес,
застановив віки — вселенною тряс,
а нікому тих див не міг я відкрити :
я не умів говорити !
я й не мав для кого говорити !

Україно-Нене ! поглянь на мене !
поглянь, як без Тебе зломані Твої діти !





IX.

До вас моє слово — до вас і про вас,
ви засліплені братя! братя вороги!
Стидаєсь сонце небесне,
що вас ще й нині бачить на світі!
за довгих сто літ ви нічого не навчились!
Стидаєсь вас сонце небесне:
не хоче на вас глядіти,
не хоче вам світити,
— і темряві вас віддало!
З далека я прийшов — Творець мене післав:
щоб я вам правду в очи сказав!

Ви — сини темряви, ви не знаєте:
хто ви? і що ви?
— ви не можете знати!
Сонце небесне, що кожній річі
показує її питоменне лице,
— світло правди так свідчить про вас:
ви пліснь столітна! ви стільки і варта,
щоб вас вимести з хати!
щоб вас позбутись — і на віки забути!

Я — син вселенної, а землі гість
приношу вам з неба справедливу вість:
вас небо на смерть засудило!
ваші часи вже минули!

досить ви псували, досить ви вже жили :
ви вже всьо показали, що ви уміли !
Ваша умілість : жите спиняти !
зідати його силу — каліцтва витворювати !

Ви — кодло паяців !
По столітній вашій праці
ось, як світло правди свідчить про вас :
ви — кодло паяців !
Волосє своє скриваєте, перуку натягаєте ;
лице собі смаруєте, ніс штукуєте ;
чужі собі приправляєте крила —
тай галасуєте :
„Ади ! яка наша краса ! ади, яка сила !“
— Ваші часи вже минули !
Ви стільки і варта :
щоб вас позбутись — і на віки забути !

Вас всюди було, де лиш щось творилось,
в кождім народі, при кождій нагоді —
о, та чогож то ми караємось вами,
як ніхто на світі ?!
Сто літ ви проти природи воювали,
перемогти її не могли —
а ще не перевелись !
Не було сумнійшої боротьби — як з вами !
не було гіршої рани — як ви !
Ви ворогам нашим оруже доставляли !
Ви власний народ свій, закутий в кайданах неволі,
на суд до чужинців панів тягнули,
і в лице йому перед світом плювали !
ви висмівали рідне своє слово !
за марні обітницї ви рідних братів своїх
чужинцям продавали !
Стидаєсь вас сонце небесне,
стидаєсь вас кожде непопсуге серце —
ви — братя : небратя ! ви — братя : вороги !

Ось ваша мудрість, ось ваше слово :
„Ми — не ми ! ми — сусіди !
сусіди богаті, зажиті : —
приймім їх душу, їх імя, їх язик —
і будемо володіти !“

Так ви сто літ потішались,
сто літ природа з вас глузувала!
Коли ви вірно сусідам служили,
коли для їх добра всі сили свої зужили —
о, чиж не все в останній час
вони позбували ся вас:
„Ви прибудні! ви чужинці!
Вам засі до нас!“
І ви без тла під ногами опинились —
та щож? через сто літ ви нічого не навчились!

„В своїй хаті своя правда
і сила і воля!“
— Так нас учили наші батьки!
І ми багато навчились —
а ви нічого не навчились!

Змінились часи. Ваш Молох розпав ся,
наш народ на ноги підняв ся —
о, виджу — і тішу ся: вам тяжко вже буде
пручатись між нами!
Йще бо паки козможете, паки побєждєні бєдете!

Ненька-Україна свої сили стягає:
знад Днїпра, знад Днїстра, знад Дону і Дуная
злітають ся орли!
Куда лиш вістка доходить,
рушились підземні жили України —
Ненька-Україна свої сили стягає,
і Бог їй помагає!
О, виджу — і тішу ся: вам тяжко вже буде
пручатись між нами!
Йще бо паки козможете, паки побєждєні бєдете!

Наближаєть ся час, що розсудить нас:
світлої побіди наш буде вінець!
а вас ніхто на світі
добрим, сердечним словом не спомяне!
Такий буде ваш кінець!





X.

Заворушились народи!
Филюють ся мов розбурхане море —
станули на прю: „Мое право! моя правда!“ —
І боруть ся філями, що опасують світ — — —
Ломлять ся небеса, тріскає земля, огонь не перестає —
— Війна! Війна людського роду!
Лютує й не перестає!
Плачуть матери, плачуть жінки;
стогнуть та гинуть мужі і сини.

О, горе надмірне! горе не переживане!
горе нове!
Кожда хата в жалобі!
Кожде обійсте порожнє!

Мати Земля ридає —:
числить цвинтарі, й не може счислити;
потішає сироти — не може потішити;
спиняє кров, що ллеть ся, — не може спинити!
Дармо промовляє, дармо накликає:
„Моя весна — пахуча! моє літо — розкішне!
Чи ж смерть вам милійша?
О діти мої, діти!
Стямтесь вже раз — вже останній час!
О діти мої, діти!“
— Не слухає керманич людської долі,

не втихомирюєсь розбурхане море,
не спинюють ся людські сини —
хочуть, та не можуть !

Всюди чути стукіт їх ніг:
ідуть збитими довгими рядами,
ідуть — мов зерно під жорно,
несуть в жилах свою кров,
щоб під жорном вилялась із жил — — —
Тече кров — людська кров :
кров дорогих синів,
кров люблених мужів,
кров любих батьків —
тече, й не перестає !

Збились віки — тисячлітні міряють ся сили,
тріщать основи, падають престоли,
валять ся тисячлітні ідоли,
затирають ся шляхи з непамятних часів,
крушать ся поклади з многих віків —
в крові і в горю родить ся новий світ !
родять ся нові віки !
Муки родження ! о, які ви тяжкі !
Кров всюди, всюди судороги !
Родить ся жите, а видно лиш смерть !

Се пора, коли людський рід
з тисячлітних завертає доріг —
се пора, коли ідоли спліснілі
мусять уступитись новій творчій силі ;
пора для поневолених,
пора для покривджених,
пора для правди, котру силачі
віками держали закуту в кайданах —
пора для Тебе, Україно Ненько !

О дорога Нене, скріпи свої надії !
Гляди : ось Господь Тебе не забув,
Він красшу долю Тобі ще досудив,
коли таке горе на світ допустив,
і в тім горю Тебе спомянув :
Тебе воскресив !





ХІ.

Де лиш згадаєсь імя України, *)
там годі буде Тебе не згадати,
великий наш Пастирю й Батьку!
наш володїтелю! володїтелю наших сердець!
Тобою першим гордиться наша воскресшая Мати,
з Тобою ділить свій славний воскресеня вінець!

В понурій бурі віків Ти перший
блискучею зорею зявив ся на сходї:
сходяче сонце віщуєш!
Незримого Бога предивну мудрість, силу й любов
даєш нам зрозуміти: навіщо в нашім народі
такеє горе повстало? така проляла ся кров?

Твоя судьба — се путь воскресеня,
се тайна небес — а нам лиш признати
ту силу, що й смерть побіджає!
Коли вже здавалось, що Ти вже ніколи не вийдеш
[з тюрми,
що всьо на віки пропало, — тоді Ти зачав ликувати:
тоді Ти найшов ся на волі — межі вільними братьми!

Так Господь велїв, — та сумний був почин:
з могучим військом прийшов цар-воїтель,

*) Ся ода уложена на честь славному митрополитови галицькому гр. Анд. Шептицькому.

пiрвав Тебе яко добич!

А Ти лиш божим боронив ся словом святим!

Вже цар ликував гонитель, вже думав, що він побі-
[дитель,
тягнув Тебе по вязницях в широкім царстві своїм!

Коли мiлiони по свiтi гiбiли,
тодi про Тебе всi заговорили —

Ти зняв ся, Владико, найвисше!

З запертим духом весь свiт христiянський на Тебе
[глядiв:

Всi ждали, всi долю Твою рiшали, як вмiли й хотiли —
та так, як Господь рiшив, нiхто i думати не смiв.

А ми — Твiй народ — лишились без Тебе,
без Тебе — без нашої „скринi завiта“

в роках нещасних, кровавих.

Ми стали безраднi — кождий нас мучив, як лиш хотiв!
Здавалось, що Бог нас вiдкинув, що зникнемо з божого

[свiта —
о, горе — памятни горе для всiх будучих вiкiв!

Минали лiта — не росли надiї:
для нашої втiхи нiщо не зявлялось —

божок не валив ся Дагон,

хоч „скриня завiта“ не в храмі його, а в тюрмі за-
[стрягла!

— Та скрито в пiдземлю кипiло, дiло велике здоймалось,
щоб з нашої гiркої потали славетна побiда зросла!

І сталось: — Дагона царство стрясло ся,
сам Дагон безсильний ниць повалив ся —
такий се був день провидiня!

А Ти наш Владико, свiй мученичий одержав вiнець —
о вязню! перед Тобою славянський весь схiд отворив ся:
iз вязня за Україну — ii Ти став ся творець!

Змiнила ся доля! — Ти вольний, а гордi
Твої гонителi вязнями стали!

— Їх власнi раби увязнили!

А Ти лиш божим боронив ся словом святим!

Неначе з Павла у вязницi кайдани з рук Твоїх спали —
о, доля божих людей шляхом все ходить одним!

Як Йосиф в Єгипті — і Ти так, Владико,
в заміну за смерть найшов ся в неволі —
та Господь зробив всьо противно!
Тобі Він поміг — а Твоїм гонителям зладив завод!
О, триумф, славетний се триумф! — се триумф з божої волі
для тих, що терплять неповинно за правду, за віру
[й народ!

Син славних батьків — Ти до свого народу
пристав — не стидав ся до нього пристати
в часі, як зносив він неволю:
Ти правді служив, для правди й неславу на себе приймив!
І Господь прославив Тебе, як не міг ніхто й ожидати —
Владико! Ти взір і примір для всіх будучих віків!





ХІІ.

Ликий Україно! свої розвини надії
— мов тії вітрила!
Прийшов Твій день — прийшов він красший як мрії,
пускай жеж ся, Нене, в будучність певна і сміла!
О Нене! я сміло голошу — най всі почують народи:
Твої наступають годи!
Твої наступають славетні віки!

Щож виджу на Тобі? — на Тобі корона сияє
— знамя володарське!
В руках Твоїх щит — а меч при боці звисає;
о Нене! — Твоє се? Твоє? не чуже? не царське?
Очам повірити тяжко! — на Тобі привикли ми зріти
кайдани здавна надіти,
а не володарський, блискучий вінець!

Що віщі пророки Твої про Тебе вістили,
се таки й сповнилось:
прозріли діти Твої — Тебе полюбили,
і всюди по світі про Тебе розголосилось!
Як молода королева в славянській великій родині
до славної входиш святині:
на володарський сідаєш престол!

Дрожить нам серце у грудях, філюють ся груди —
сеж хвиля обнови!

По довгих віках — знова з нас стали ся люди!
На славу і честь замінились наші окуви!
Могучі народи завмерли — страшною війною прибиті,
а нам довело ся віджити —
о Нене! се славна перемога Твоя!

В часах зворотних на престол Ти сїдаєш —
в днях горя і скуки!
Душі та історії людства нутро оглядаєш —
глядиж: де шлях до життя? де шлях до розпуки?
Працой для життя — старай ся божую волю збагнути!
Забудь, що можна забути,
своїм вікодавним лютим катам!

Ти — схід молодий, Тобі ще повести народи
новими шляхами!
Навчиж нещаснеє людство братерства і згоди —
на теж Ти воскресла, на те Ти чекала віками!
Незвісні богатства свої Тобі ще прийдець ся відкрити,
і людське житє збогатити
спасенним духом правди й добра!

Пануй жеж, Нене, щасливо — розумна й богата!
Народ най співає!
Най кожда Твоя і найубожша тїшить ся хата
житєм і сонцем — як людське серце бажає!
О Нене! на божую правду Ти все будь вражлива й готова:
держи ся божого слова —
І Господь Тебе від горя спасе!



2888

120
(1986)

5

352735

РЛ 2888у

Г. Костельник

Встань,

Україно!